

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ЯВИЩ

УДК 338.48 (477.72)

Бейдик О. О., Орещенко А. В., Малофєєва О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСЬКИХ РЕСУРСІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті описано основні групи туристично-рекреаційних ресурсів Херсонської області. Представлена їх бальна оцінка по районах. В табличній формі подано комплексну оцінку туристично-рекреаційного потенціалу районів та їх рейтинг. Визначено компонентну структуру туристично-рекреаційної бази.

Ключові слова: рекреація, туристичні ресурси, Херсонська область, оцінка, рейтинг, структура.

Вступ. Реалізація туристичного бізнесу в умовах ринку може бути здійснена за наявності чотирьох основних складових: капіталу, технології, кадрів і рекреаційних ресурсів. Під рекреаційними ресурсами розуміють сукупність природних і штучно створених людиною об'єктів, придатних для створення туристичного продукту. Наявність останніх – одна зі специфічних особливостей туристичного бізнесу. Якщо рекреаційні ресурси є природними, то туристична справа має високу рентабельність. Якщо ж туризм пов'язаний зі створенням туристичного ресурсу, то собівартість туристичного продукту різко зростає.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу туристично-рекреаційного потенціалу області було взято лише дві основні

та найсуттєвіші групи туристично-рекреаційних ресурсів (ТРР), це: природні ТРР та історико-культурні ТРР. До природних ТРР відносять: кліматичні, бальнеологічні, водні, ландшафтні ТРР та природно-заповідний фонд. Історико-культурних ТРР складаються з пам'яток містобудування та архітектури, пам'яток історії, пам'яток монументального мистецтва та пам'яток археології. Ці класифікації взяті частково з робіт Бейдика О.О., Фоменко Н.В.

Херсонська область розташована на півдні України в межах Причорноморської низовини, у басейні нижньої течії річки Дніпро. На півдні омивається водами Чорного і Азовського морів. Берегова лінія дуже порізана. Вздовж морського узбережжя тягнуться піщані острови (Джарилгач, Чурюк), коси (Тендрівська, Бірючий Острів), мілководні затоки (Джарилгацька, Тендрівська), лимани (Утлюцький, Дніпровський). Головні річки – Дніпро і його права притока Інгулець. На території області знаходиться велика частина Каховського водосховища. Дане розташування і визначило приуроченість Херсонської області до зони степів, яка характерна незначними середніми висотами 150 – 250 м (для Херсонської області 30 – 50 м), з добре розвинутими ярами, річковими долинами.

Кліматичні ТРР. Клімат помірно континентальний, посушливий. Середньорічні температури: літня +22,4 °С, зимова –2,1 °С. Максимальна літня температура +40 °С, мінімальна зимова –31,5 °С. Тривалість безморозного періоду в середньому 179 днів на рік. Середньорічна кількість опадів від 300 до 420 мм. За сильного вітру часом навіть узимку виникають пилові бурі.

Бал оцінки кліматичних ТРР районів визначався з урахуванням: 1) температури липня; 2) температури січня; 3) кількості опадів; 4) вологості повітря; 5) атмосферного тиску. При визначенні балу сприятливості кліматичних умов виходили з того, що: 1 бал – погано сприятливі умови: низькі температури (нижче -3,75° взимку та не більше +22,25° влітку), велика кількість опадів(більше 450 мм); 2 бали – середньо сприятливі умови: помірні температури (в межах від +22,25° до -2,75°) та кількість опадів (425-440 мм); 3 бали – дуже сприятливі умови: високі температури (від +22,5° влітку та взимку -2,25°) та незначна кількість опадів(400-425 мм). Відповідно до цієї класифікації всі 19 районів отримали наступні оцінки: «3» – Генічеський, Голопристанський, Каланчацький, Новотроїцький, Скадовський та Чаплинський; «2» – Бериславський, Білозерський,

Іванівський, Каховський, Нижньосірогозький, Цюрупинський та м.Херсон; «1» – Великопететиський, Великоолександрівський, Верхньорогачицький, Високопільський, Горностаївський та Нововоронцовський (табл. 1).

Бальнеологічні ТРР. На території Херсонської області розвідані 4 родовища (4 ділянки) мінеральних підземних вод. Два родовища мінеральних вод (Залізний Порт та Хорли), на теперішній час не експлуатуються. Дві свердловини на ділянках Херсонська-1 та Херсонська-2, видобувають мінеральні столові води, проте запаси окремо не підраховувалися і були прийняті на НТР підприємства (ВАТ «Джерело» та ЗАТ НВП «Сінта»). Промислові води використовуються для лікувальних цілей населення у лікувально-профілактичному закладі (водолікарня «Гаряче джерело»). Також на території Херсонщини знайшли притулок такі води, як йодні (Залізний порт, Чаплинка), бромні (Генічеськ), йодо-бромні (Чаплинка), хлоридні (Гола Пристань, Іванівка) а також родовища йодних термальних вод (півострів Чонгар). Важливою складовою бальнеологічних РТР є лікувальні грязі (пелоїди), які застосовуються санаторіями та лікарнями у вигляді ванн та аплікацій. Саме Херсонські оздоровчі заклади стали одними з перших у державі, хто почав використовувати лікувальні властивості грязей: 1895 р. – у місті Гола Пристань (санаторій «Гопри»). Цей регіон має у своєму розпорядженні дві основні групи лікувальних грязей: материкові (Голопристанський район, Нова Каховка) та приморські (Утлюцький лиман, Сергіївка). У якості лікувальних грязей можуть виступати торфи, сапропелі, сопкові грязі, мули тощо, родовища, яких за генезисом поділяють на мулові, торфові та псевдовулканічні. Знов ж таки, Херсонська область має власні родовища мулових лікувальних грязей. Проте 3 з них не використовуються: оз. Салькове (501 тис.м³), оз. Кругле (100 тис.м³), оз. Генічеське (1082 тис.м³) і одне являється санаторієм «Гопри»: оз. Грязьове (оз. Солоне) – 106 тис.м³. Ще одним бальнеологічним ресурсом є сіль та ропа затоки Сиваш.

Бал оцінки бальнеологічних ТРР районів визначався з урахуванням: 1) наявності мінеральних вод; 2) наявності грязей. При визначенні балу загальної структури виходили з того, що: 1 бал – загальна кількість родовищ: лише 1; 2 бали – загальна кількість родовищ від 2 до 4; 3 бали – загальна кількість родовищ більше 4. Звідси, всі райони отримали такі оцінки: «3»

Таблиця 1
Комплексна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу районів Херсонської області та їх рейтинг
 (*рейтинг здійснений відповідно до значення суми показників по кожному району)

Назва району	Кліматичні	Бальнесологічні	Водні	Ландшафтні	ІЗФ	Історико-культурні	Сума	Рейтинг
Бериславський	2	-	2	2	1	3	10	5
Білозерський	2	-	3	3	2	3	13	2
Великопелетиський	1	-	1	1	-	1	4	11
Великоолександрівський	1	-	1	2	1	1	6	9
Верхньорогачицький	1	-	2	1	-	1	5	10
Високопільський	1	-	1	2	1	-	5	10
Генічеський	3	3	2	1	1	1	11	4
Голопристанський	3	2	3	2	3	1	14	1
Горностаївський	1	-	2	1	1	1	6	9
Іванівський	2	1	1	2	1	-	7	8
Каланчацький	3	1	2	1	1	1	9	6
Каховський	2	1	1	3	2	3	12	3
Нижньосірогоський	2	-	1	1	1	1	6	9
Нововоронцовський	1	1	1	1	1	2	7	8
Новотроїцький	3	1	2	2	1	1	10	5
Скадовський	3	-	2	1	1	1	8	7
Цюрупинський	2	1	2	2	2	2	11	4
Чаплинський	3	2	1	1	1	2	10	5
м. Херсон	2	2	2	3	2	3	14	1

– Генічеський (5); «2» – Голопристанський (4), Чаплинський (2) та м. Херсон (2); «1» – Іванівський, Каланчацький, Каховський, Нововоронцовський, Новотроїцький, Цюрупинський. Жодного балу не отримали: Бериславський, Білозерський, Великолепетиський, Великоолександрівський, Верхньорогачицький, Високопільський, Горностаївський, Нижньосірогозький, Скадовський. Це пояснюється слабкою розвіданістю території.

Водні ТРР. В Херсонській області налічується 19 малих річок із заплавами довжиною 745 км, 77 озер (найбільші Бехтерські, Круглоозерські та Геройські озера), одне Каховське водосховище, 22 лимани загальною площею 10,34 тис. га, акваторії Чорного та Азовського морів загальною площею 470 тис.га. Середня густота річкової сітки становить 0,1 км/км². Основою водних ресурсів м. Херсона та багатьох районів області є Дніпро. Для Херсонської області саме морські ТРР є провідними, адже тільки Херсонщина має вихід одночасно до двох морів: Чорного та Азовського. Також на території поширені в низинях Дніпра такі природні комплекси, як болота (Кардашинські болота). Відомим водним об'єктом є гейзер, що знаходиться поблизу села Облої на узбережжі Тендрівської затоки. Водоносний пласт розкрито в 1986 році шпариною у дрібнозернистих кварцових піщаниках середньо еоценового віку на глибині 1527 м., температура води на виході +65°C. Наявні такі затоки: Тендрівська, Ягорлицька, Джарилгацька, Перекопська та затока Сиваш.

Бал оцінки водних ТРР районів визначався з урахуванням: 1) наявності виходу до моря; 2) наявності виходу до р. Дніпро; 3) наявності інших річок окрім Дніпра; 4) наявності озер; 5) наявності боліт; 6) наявності каналів. При визначенні балу різноманітності водних ТРР виходили з того, що: 1 бал – кількість водних об'єктів до 2; 2 бали – кількість водних об'єктів від 2 до 4; 3 бали – кількість водних об'єктів більше 4. Відповідно до цієї класифікації всі 19 районів отримали наступні оцінки: «3» – Білозерський (6), Голопристанський (6); «2» – Бериславський (3), Верхньорогачицький (3), Генічеський (3), Горностаївський (3), Каланчацький (3), Новотроїцький (3), Скадовський (4), Цюрупинський (4) та м. Херсон (4); «1» – Великолепетиський (2), Великоолександрівський (2), Високопільський (2), Іванівський (2), Каховський (2), Нижньосірогозький (2), Нововоронцовський (2) та Чаплинський (2).

Ландшафтні ТРР. Херсонська область має лише 4 види ландшафтів: середньо-степові рівнинні та схилово-височинні, середньо-степові рівнинні та лучно-степові низовинні, сухо-степові приморські з солонцями та солончаками та болотні і остепнено-рівнинні ландшафти. Серед найпопулярніших туристичних destinations виділяють: Урочище «Буркути», плавні Дніпра, Бехтерський дубовий гай і, звичайно, Олешківські піски.

Балоцінки ландшафтних ТРР районів визначався з урахуванням: 1) наявності середньо-степові рівнинні та схилово-височинні; 2) наявності середньо-степові рівнинні та лучно-степові низовинні; 3) наявності сухо-степові приморські з солонцями та солончаками; 4) наявності болотні та остепнено-рівнинні. При визначенні балу різноманітності ландшафтних ТРР виходили з того, що: 1 бал – кількість ландшафтних типів: 1; 2 бали – кількість ландшафтних типів: 2; 3 бали – кількість ландшафтних типів: 3. Звідси, всі райони отримали такі оцінки: «3» – Білозерський, Каховський та м.Херсон; «2» – Бериславський, Великоолександрівський, Високопільський, Голопристанський, Іванівський, Новотроїцький, Цюрупинський; «1» – Великолепетиський, Верхньорогачицький, Генічеський, Горностаївський, Каланчацький, Нижньосірогозький, Нововоронцовський, Скадовський та Чаплинський.

Природно-заповідний фонд. Всього на території Херсонської області налічується біля 76 об'єктів природно-заповідного фонду, серед них 2 біосферні заповідники, 1 національний природний парк, 18 заказників, 32 пам'ятки природи, 10 заповідних урочищ, 1 дендропарк та 12 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Найвідомішими об'єктами є: Біосферний заповідник «Асканія-Нова», Чорноморський біосферний заповідник та Нижньодніпровський національний природний парк.

Бал оцінки природно-заповідного (ПЗФ) фонду визначався з урахуванням загальної кількості об'єктів ПЗФ: 1 бал – кількість об'єктів ПЗФ складає менше 5; 2 бали – кількість об'єктів ПЗФ складає від 5 до 15; 3 бали – кількість об'єктів ПЗФ складає більше 15. Відповідно до цієї класифікації, всі райони області отримали наступні оцінки: «3» – Голопристанський (26); «2» – Білозерський (9), Каховський (6), Цюрупинський (6) та м. Херсон (10); «1» – Бериславський(3), Великоолександрівський (4), Високопільський (2), Генічеський (1), Горностаївський (1), Іванівський (1), Каланчацький (3), Нижньосірогозький (1), Нововоронцовський (2), Новотроїцький

(1), Скадовський (2), Чаплинський (2). І два райони не отримали жодної оцінки: Великопетиський та Верхньорогачицький, так як на їх території немає жодного об'єкту ПЗФ.

Історико-культурні ТРР. Область охоплює історичні терени колишнього Дикого поля, стало поселення тут тільки з кінця XVIIIст. Відповідно до цього, архітектурно-містобудівна спадщина представлена спорудами і комплексами кінця XVIII – початку XX ст., переважно стилю класицизм. В області на державному обліку перебуває 106 об'єктів. Серед найвідоміших об'єктів історико-культурних ТРР можна назвати: Єкатерининський собор (1781 р.) розташований в м. Херсон, Пам'ятник першим корабелям Чорноморського флоту (1972 р.), збудований в м. Херсон, Пам'ятник Джону Говарду (1818-1820 рр.), збудований в м. Херсон, Введенська церква м. Берислав та Григоріївський Бізюків монастир в с. Червоний Маяк.

Бальна оцінка історико-культурних ТРР виходить з того, що: 1 бал – кількість об'єктів до 5, 2 бали – кількість об'єктів знаходиться в межах від 5 до 10, 3 бали – кількість об'єктів більше 10. Відповідно до цієї класифікації всі райони отримали наступні оцінки: «3» – Бериславський (18), Білозерський (11), Каховський (11) та м. Херсон (19); «2» – Нововоронцовський (6), Цюрупинський (7) та Чаплинський (9); «1» – Великопетиський (2), Великоолександрівський (4), Верхньорогачицький (1), Генічеський (2), Голопристанський (5), Горностаївський (3), Каланчацький (2), Нижньосірогозький (2), Новотроїцький (2) та Скадовський (2). Два райони не отримали жодної оцінки – Високопільський та Іванівський, так як на їх території не знайдено поки що жодного об'єкту.

Формули і матриці, наведені нижче (табл. 2), були запропоновані автором з метою передачі зібраної та дослідженої інформації у більш наочному вигляді, візуалізації основних тенденцій та потенціалів всіх районів області, спрощення підходу до узагальнення туристичної ситуації притаманної саме Херсонській області та дослідження, яких конкретних заходів і для яких районів слід вжити, аби покращити туристко-рекреаційну сферу.

Спочатку відбувається розрахункова частина в матриці ТРБ. Для розрахунків компонентної структури, був введений спеціальний коефіцієнт – відсоткова частка однієї одиниці компоненту ТРБ, який розраховується за формулою наведеною

Таблиця 2

Компонентна структура туристично-рекреаційної бази (формули)

A	B	C	D	E	F		kA_R	kB_R	kC_R	kD_R	kE_R	kF_R	$\sum_{n=1}^m P_{jn}$
R_j	A_{Rj}	B_{Rj}	C_{Rj}	D_{Rj}	E_{Rj}	F_{Rj}	R_j	k_{ARj}	k_{BRj}	k_{CRj}	k_{DRj}	k_{ERj}	k_{FRj}
													$\sum_{n=1}^m P_{jn} \sum_{n=1}^m P_{jn} = A_{Rj} + B_{Rj} + C_{Rj} + D_{Rj} + E_{Rj} + F_{Rj}$

R_j – райони області, де j відпові дає номеру району, і приймає значення від 1 до 19;

A, B, C, D, E, F – компоненти ТРБ;

$A_{Rj}, B_{Rj}, C_{Rj}, D_{Rj}, E_{Rj}, F_{Rj}$ – показники відповідних районів по конкретним компонентам ТРБ, де j відповідає номеру району, і приймає значення від 1 до 19;

$\sum_{n=1}^m P_{jn} \sum_{n=1}^m P_{jn}$ – сума показників районів по конкретним компонентам ТРБ, де:

m приймає значення від 1 до 6;

j приймає значення від 1 до 19;

k – відсоткова частка однієї одиниці компоненту ТРБ, яка розраховується за формулою $k = \frac{100\%}{\sum_{n=1}^m P_{jn}}$;

k_{ARj} – відсоткова частка компоненту ТРБ у загальній структурі ТРБ, яка розраховується за формулою

$$k_{ARj} = k \times A_{Rj}$$

нижче. Цим самим автором було знайдено, який відсоток складає одини туристко-рекреаційний об'єкт (наприклад родовище) у загальній структурі ресурсів по кожному району. Даний коефіцієнт був вирахований шляхом пропорції. Після цього було знайдено відсоткові частки туристко-рекреаційних об'єктів кожної групи ресурсів, по відповідним районам. Цим самим отримується так звана відсоткова структура ТРБ, що дає змогу збудувати діаграми по відповідним особливостям (табл. 3).

Висновки:

- розробити відповідно до міжнародного досвіду із урахуванням місцевих особливостей програму розвитку туризму;

- провести повноцінну та об'ємну оцінку туристично-рекреаційних ресурсів області та визначити перспективні напрямки розвитку;

- розширити туристичний асортимент продукту за рахунок розробки нових маршрутів та використання незадіяних об'єктів історико-культурної спадщини;

- розробити цільову програму рекламної діяльності аби позиціонувати область як туристичний регіон та збільшити її обсяги;

- залучення інвестицій та заохочення місцевого населення приймати участь у розвитку туризму області;

- зайнятись розвитком туризму в слабозрозвинених регіонах;

- боротися із сезонністю за рахунок впровадження різноманітних видів туризму;

- підвищення рівня кваліфікації робітників даної сфери шляхом проведення різноманітних курсів та семінарів;

- реставрація та реконструкція наявних об'єктів історико-культурної спадщини та засобів розміщення;

Рецензент – доктор географічних наук, професор

І. Г. Смірнов

Література:

1. *Бейдик О.О.* Рекреаційні ресурси України: Навчальний посібник / О. О. Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2009. – 400 с.

2. *Любіцева О.О.* Туристичні ресурси України. Навчальний посібник / Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. – К. : Альтерпрес, 2007. – 369 с.

Таблиця 3

Компонентна структура туристично-рекреаційної бази (результати)

Назва районів	Кліматичні (%)	Бальнеологічні (%)	Водні (%)	Ландшафтні (%)	ІЗФ (%)	Історико-культурні (%)	Сума	к
Бериславський	20	-	20	20	10	30	10	10
Білозерський	15,38	-	23,07	23,07	15,38	23,07	13	7,69
Великопетирський	25	-	25	25	-	25	4	25
Великоалександрівський	16,67	-	16,67	33,34	16,67	16,67	6	16,67
Верхньорогачицький	20	-	40	20	-	20	5	20
Високопільський	20	-	20	40	20	-	5	20
Генчеський	27,27	27,27	18,18	9,09	9,09	9,09	11	9,09
Голопристанський	21,42	14,28	21,42	14,28	21,42	7,14	14	7,14
Горностаївський	16,67	-	33,34	16,67	16,67	16,67	6	16,67
Іванівський	28,58	14,29	14,29	28,58	14,29	-	7	14,29
Каланчацький	33,33	11,11	22,22	11,11	11,11	11,11	9	11,11
Каховський	16,66	8,33	8,33	24,99	16,66	24,99	12	8,33
Нижньосірогозький	33,34	-	16,67	16,67	16,67	16,67	6	16,67
Нововоронцовський	14,29	14,29	14,29	14,29	14,29	28,58	7	14,29
Новотроїцький	30	10	20	20	10	10	10	10
Скадовський	54,16	-	25	12,5	12,5	12,5	8	12,5
Цюрупинський	18,18	9,09	18,18	18,18	18,18	18,18	11	9,09
Чаплинський	30	20	10	10	10	20	10	10
м. Херсон	14,28	14,28	14,28	21,42	14,28	21,42	14	7,14

3. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник / Панкова Є. В. – К. : Альтерпрес, 2003. – 352 с.

4. Путешествие по Херсонщине : Энциклопедия-путеводитель. – Херсон : Наддніпряночка, 2008. – 300 с.

5. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Фоменко Н. В. К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

6. Програма занесення пам'яток історії, монументального мистецтва та археології національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1761. – Київ : Кабінет Міністрів України, 2001. – 32 с.

О. О. Бейдык, А. В. Орещенко, О. В. Малофеева

ОЦЕНКА РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ ХЕРСОНСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье описано основные группы туристическо-рекреационных ресурсов Херсонской области. Представлена их бальная оценка по районам. В табличной форме подано комплексную оценку туристическо-рекреационного потенциалу районов и их рейтинг. Определено компонентную структуру туристическо-рекреационной базы.

Ключевые слова: рекреация, туристические ресурсы, Херсонская область, оценка, рейтинг, структура.

O. Beydik, A. Oreshchenko, O. Malofeeva

RECREATION AND TOURIST RESOURCES ESTIMATION OF CHERSON REGION

There are described the main tourist and recreation resources groups of Cherson region in the article. Their estimation in points is presented. There is placed the complex mark of tourist and recreation potential of districts and their rating in table form. A component structure of tourist and recreation base is defined.

Keywords: recreation, tourist resources, Cherson region, mark, rating, structure.

Надійшла до редакції 3 березня 2014 р.